

Гущак Жанна. Основные психолого-педагогические аспекты воспитания у студентов культуры безопасной жизнедеятельности.

Рассмотрены проблемы воспитания культуры безопасной жизнедеятельности как содействие развития молодой человека в личностно сориентированном контексте. Раскрыты психологические механизмы мотивационного, информационного самообучения студентов в процессе равноправного, доверчивого взаимодействия с педагогами с целью формирования чувства ответственности молодой человека за безопасность собственную и социальную.

Ключевые слова: личностно ориентированное воспитание, эмоциональная сфера, ответственность культура безопасности.

Hushchak Zhanna. The major psychological and pedagogical aspects of education in cultural life safety of the students.

We reviewed all the ideas of education as a cultural promoting of a young person in individually oriented context. It is shown the psychological mechanisms of motivating, informative independent learning by students in the process of equality, trustful cooperation with teachers in order to develop a sense of responsibility of the young person's own and social security.

Keywords: personally oriented education; emotional sphere; responsibility; safe behavior.

УДК 373.011.3-051:81'243]:159

Комогорова М. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті розглядається психологічна складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в початкових класах та аналізується психічний процес засвоєння комунікативної компетенції.

Ключові слова: психологічна складова, професійна компетентність, майбутній вчитель іноземної мови.

Поняття професійної компетентності є однією з характеристик будь-якої діяльності. Сформованість адекватного уявлення майбутнього учителя англійської мови в початкових класах про власну професійну компетентність спонукає до вдосконалення своєї професійної діяльності та майстерності, впливає на його уявлення про цінність власної особи, певною мірою формує самооцінку, рівень домагань.

Відмінною характеристикою майбутнього учителя англійської мови в початкових класах від інших вчителів-предметників є сформованість комунікативної компетентності. Вагомий внесок у її розвиток були зроблені зарубіжними та вітчизняними науковцями Л. Біркун, Р. Джонсон, І. Зимня, Г. Китайгородська, С. Козак, Е. Пассов, В. Сафонова, Д. Хаймс та ін. Більш детально питання компетентності розглядається у працях вчених та науковців І. Ф. Ісаєва, І. А. Зязюна, О. Є. Ломакіна, В. В. Нестерова, І. П. Підласого, В. А. Сластьоніна, В. М. Ягупова та ін. У центрі уваги сучасних науковців знаходяться питання модернізації підготовки майбутніх учителів початкової школи до розуміння та здійснення іншомовної комунікативної компетентності (В. Кан-Калик, А. Капська, О. Леонт'єв, Л. Савенкова).

Мета статті полягає у розкритті лінгвопсихологічних складових комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в початкових класах.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній літературі існують різні підходи щодо визначення поняття “професійна компетентність” вчителя іноземної мови. Одні вчені визначають його як “володіння учителем певним об’ємом знань, умінь та навиків, що визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та особистості учителя як носія певних цінностей та ідеалів” (І. Петрікова). Інші трактують: “компетентність – це стійка готовність і здатність людини до діяльності зі “знанням справи”” [5].

Вчені доповнюють та розширюють це поняття, визначаючи професійну компетентність учителя – як інтегральне утворення особистості, яке включає сукупність соціального, полікультурного, аутопсихологічного, когнітивно-технологічного та персонального компонентів, необхідних для успішного здійснення педагогічної діяльності з урахуванням специфіки предмета, що викладається [6].

Розглядаючи питання про професійну компетентність учителя іноземних мов правомірно сказати про її компоненти, необхідні для успішного здійснення педагогічної діяльності. Але слід відзначити, що аналіз наукової літератури показав, що серед вчених немає єдиної точки зору стосовно виділення ключових компетенцій вчителя іноземних мов.

Так, на думку О. Бердичевського, підготовка вчителя іноземних мов до здійснення успішної діяльності, передбачає оволодіння ним наступними компетенціями: комунікативною, лінгвокраїнознавчою, лінгвометодичною.

На думку Т. Долгової, професійна компетентність учителя іноземної мов складається зі спеціальної компетенції (предметні і непередметні знання), методичної, організаторської) та комунікативної компетенцій.

Т. Комарницька зазначає, що в майбутнього вчителя іноземних мов повинні бути сформовані наступні види компетенцій, як особистісна, яка передбачає усвідомлення значущості ролі вчителя, соціальна (здатність затверджувати статус свого предмета в освітній концепції України), спеціальна і філологічну компетенції (володіння самими сучасними теоретичними знаннями з культурології) дидактико-методична.

Як бачимо, при різноманітності компонентів, що дослідники виокремлюють у складі професійної компетентності вчителя іноземних мов, провідною залишається іншомовна комунікативна компетенція, яка, на наш погляд, тісно пов’язана з усіма іншими компонентами професійної компетентності вчителя іноземних мов, а загальними є методичний компонент, психолого-педагогічний та проектно-дослідний. Розглянемо їх.

Методичний компонент

За своєю природою він передбачає опанування іноземною мовою на адаптивному рівні, який визначається конкретною педагогічною ситуацією, й оволодіння вміннями педагогічного спілкування. Методичний компонент професійної компетентності вбачає успішність та перспективність планування навчально-пізнавальної діяльності, підбір додаткового навчального матеріалу та унаочнення, відбір та використання різноманітних методів та форм роботи із урахуванням особливостей учнів.

Психолого-педагогічний компонент

Зазначений компонент передбачає не тільки знання програм, нормативно-правових документів, вимог державного стандарту предмету, а й знання учителем вікових та індивідуальних особливостей учнів та вміння їх використовувати у різноманітних психолого-педагогічних ситуаціях, як у навчальній, так і поза навчальній діяльності учнів та володіння сучасними принципами комунікативної дидактики, орієнтованої на діяльнісний підхід до мови як інструменту до дії, когнітивний підхід, при якому учень є суб’єктом навчального процесу.

Комунікативний компонент

Специфіка професійної компетентності вчителя іноземних мов полягає саме в наявності сформованої іншомовної комунікативної компетенції, що і відрізняє цього вчителя від інших учителів-предметників.

Термін “комунікативна компетенція”, яким користуються дослідники, що працюють в сфері іноземних мов, вперше був запроваджений Д. Хаймзом, який визначив це поняття як “знання, що забезпечують індивідові можливість здійснення функціонально спрямованого мовленнєвого спілкування, тобто того, що необхідно знати тим, хто говорить, для досягнення успіху в комунікації в середовищі іншомовної культури”.

На думку науковців, основними складовими компонентами галузі освіти “Іноземна мова” є три види компетенцій. Це мовленнєва компетенція, мовна компетенція, соціокультурна компетенція. Кожна із зазначених компетенцій включає в себе певний набір інших компетенцій. Відтак, оскільки мовленнєва компетенція передбачає вміння сприймати на слух та появу нових іншомовних текстів комунікативного характеру, то вона базується на чотирьох видах компетенції: в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Отже, для формування мовленнєвої компетенції повинні бути сформовані мовленнєві вміння в чотирьох видах мовленнєвої діяльності.

Мовна компетенція передбачає знання системи мови й правил її функціонування. З огляду на це, зазначена компетенція включає в себе наступні компетенції: лексичну, граматичну, фонетичну й орфографічну.

Соціокультурна компетенція передбачає знання певних фактів про країну, мова, якої вивчається. Зазначена компетенція включає в себе країнознавчу і лінгвокраїнознавчу компетенції. Перша з них передбачає знання історії, географії, економіки, державного устрою, культури країни, мова якої вивчається. Друга – включає в себе знання особливостей соціокультурного розвитку країни, мова якої вивчається на сучасному етапі.

Проектно-дослідний компонент

Зазначений компонент передбачає вміння учителя виділити головне у навчальному матеріалі та провести дослідження навчальної ситуації згідно запланованих основних етапів, використовувати різноманітні, найновіші джерела інформації та підбирати відповідні методи для створення презентацій, розробка та оформлення кінцевого продукту свого дослідження чи проекту.

Специфіка професійної компетентності вчителя іноземних мов полягає саме в наявності сформованої іншомовної комунікативної компетенції. Тому завдання майбутнього учителя англійської мови у початкових класах є оволодіти мовною, мовленнєвою та соціокультурною компетенціями в тій мірі, яка дасть можливість сьогоднішньому студенту успішно здійснювати педагогічну діяльність у майбутньому.

У контексті цього вагомий інтерес має теорія поетапного управління формуванням розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін), згідно якої розрізняють такі етапи у процесі засвоєння знань: 1) ознайомлення, коли перед учнями ставляться цілі виконання певної розумової дії, пояснюють, на що орієнтуватись при виконанні неї, як довільно її виконувати, а також формують у школярів необхідну мотивацію щодо виконання дії; 2) етап матеріальної (матеріалізованої) дії, коли остання виконується у зовнішній, матеріальній та розгорнутій формах.

На цьому етапі відбувається засвоєння змісту дії, тобто склад її операцій, правила виконання, вчитель у свою чергу здійснює об’єктивний контроль за виконанням кожної операції; 3) на етапі зовнішнього мовлення всі елементи розумової дії подаються у формі усного чи письмового мовлення, внаслідок чого відбувається подальше узагальнення дії, проте вона ще не стає автоматизованою, “згорнутою”; 4) на етапі “зовнішнього мовлення про себе” розумова дія виконується у формі промовляння про себе, далі дія розвивається в

напрямі узагальнення і згортання; 5) на етапі внутрішнього мовлення розумова дія досягає максимального згортання та автоматизації.

Особливості етапів процесу засвоєння досліджували також Ю. Бабанський [1], В. Крутецький [4], П. Гальперін [2], Е. Кабанова-Меллер [3].

Узагальнюючи положення, викладені у вказаних наукових працях ми виділили такі етапи процесу засвоєння знань:

– мотиваційний (усвідомлення учнями початкової мети, формування в них позитивної мотивації навчання);

– змістово-тренувальний (безпосереднє засвоєння змісту навчального предмету: сприйняття навчального матеріалу, осмислення, закріплення (повторне осмислення) та застосування на практиці);

– контроль-корегувальний (контроль та самоконтроль результатів навчально-пізнавальної діяльності, її корекція).

Так, Ю. Бабанський говорить про те, що процесу засвоєння притаманна складна внутрішня структура, яка передбачає такі етапи: позитивне ставлення учнів; безпосереднє чуттєве ознайомлення з матеріалом; мислення як процес активного опрацювання отриманого матеріалу; запам'ятовування і збереження отриманої та опрацьованої інформації [1, с. 59].

Аналогічну структуру процесу засвоєння запропонував і російський психолог С. Рубінштейн, який наголошував, що правильне трактування етапів засвоєння передбачає розуміння складного характеру процесу навчання, в якому взаємопов'язані вчитель, учень і навчальний матеріал. Учений виділяє такі етапи процесу засвоєння, як-то: початкове ознайомлення з матеріалом, або його сприймання в широкому розумінні; осмислення (спеціальна робота, пов'язана із закріпленням матеріалу); опанування матеріалу (можливість оперувати ним у різних умовах).

В. Крутецький, інтерпретуючи етапи засвоєння знань з позицій педагогічної психології, визначив психічні стани, якими ці етапи виражаються [4, с. 29]. Так, позитивне ставлення проявляється в увазі учнів, їхньому інтересі до змісту навчання. Чуттєве ознайомлення з навчальним матеріалом пов'язане з використанням наочних (предметних, схематичних, символічних, образотворчих) засобів навчання та виховання в учнів спостережливості на цій основі. Мисленнєві процеси учнів активізуються внаслідок усвідомлення та розуміння всіх суттєво-логічних зв'язків і відношень. Завдяки збереженню в пам'яті усвідомлений навчальний матеріал включається до системи знань школяра, засвоєних на попередніх етапах навчання, причому структурування навчального матеріалу у свідомості учнів відбувається завдяки активній роботі мислення.

Тож, узагальнюючи вищенаведені психолого-педагогічні положення стосовно структуризації особистісного процесу засвоєння знань ми виокремили три взаємопов'язані етапи. На першому етапі відбувається первинне сприймання, осмислення і запам'ятовування навчального матеріалу, тобто засвоєння теоретичних знань. На другому етапі учень набуває навички і вміння практичного застосування знань на основі виконання навчальних завдань та вправ. На третьому етапі здійснюється повторення, поглиблення і закріплення знань, удосконалення практичних умінь і навичок, контроль та самоконтроль що й забезпечує міцність знань учнів.

Висновок. Процес оволодіння професійною, зокрема комунікативною компетенцією, передбачає не тільки засвоєння знань, умінь та навичок з іноземної мови, а й формування позитивної мотивації та інтересу, не тільки до знань з мови, а й до педагогічної діяльності в цілому; розвитку пам'яті, уваги, мислення, спостережливості, фантазії, уявлення що значно полегшує процес оволодіння мовними, мовленнєвими та

соціокультурними компетентностями; формування умінь самоаналізу та самоконтролю тощо.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у формуванні комунікативно спрямованої позиції майбутнього вчителя іноземної мови в початкових класах.

Використана література:

1. *Бабанский Ю. К.* Оптимизация педагогического процесса: в вопросах и ответах / Ю. К. Бабанский. – 2-е изд. перераб. и доп. – К. : Радянська школа, 1983. – 287 с.
2. *Гальперин П. Я.* Основные результаты исследований по проблеме формирования умственных действий и понятий. Доклад на соискание уч. степени доктора пед. наук (по психологии) по совокупности работ: 13.00.01 – М. : 1965 – 31 с.
3. *Кабанова-Меллер Е. Н.* Учебная деятельность и развивающее обучение. – М. : Педагогика, 1981. – 241 с.
4. *Крутецкий В. А.* Психология обучения и воспитания школьников: Кн. для учителей и классных руководителей / В. А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1976. – 148 с.
5. *Реформатский А. А.* Введение в языкознание / Реформатский Александр Александрович. – М. : Высшая школа, 2000. – 270 с.
6. *Татаренко А. Б.* Компетентність – вимога сучасності / Андрей Борисович Татаренко // Світло: науково-метод. інф. пізн.-освіт. часопис. – 1996. – № 1. – С. 57-64.

Комогорова М. И. Психологическая составляющая профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка в начальных классах.

В изучается психологическая составляющая профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка в начальной школе, а также анализируется психический процесс усвоения коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: психологическая составляющая, профессиональная компетентность, будущий учитель иностранного языка.

Komogorova M. I. A psychological constituent of professional competence of future teacher of foreign language is in initial classes.

Psychological aspects of professional competence of future teacher of foreign language in primary school is considered and the psychical process of digestion of communicative competence is analysed in the article.

Keywords: Psychological aspects, professional competence, future teacher of foreign language.

УДК 373.3

Крикун І.

Слов'янський державний педагогічний університет

**ПРАЦЕЛЮБСТВО ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ
ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ (ДР. ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)**

У статті висвітлюються проблеми трудового виховання і формування працелюбства у підростаючого покоління у спадщині вітчизняних педагогів як пріоритетні напрямки педагогічної думки. Звертається увага на особливості розвитку проблеми працелюбства у період другої половини ХІХ – початку ХХ ст. та їх актуальність на сучасному етапі. Робиться загальний висновок про те, що працелюбство має великий виховний потенціал і визначення його як